

Завгородня А. А.,  
аспірант

Київського національного лінгвістичного університету

## МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ДІЄСЛІВ- ІННОВАЦІЙ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

**Анотація.** У статті розглядається основна методологічна база, необхідна для проведення дослідження структури та семантики дієслів-інновацій у публіцистиці німецької мови, описується загальна характеристика методів, наводяться та аналізуються приклади зі статей німецькомовних видань.

**Ключові слова:** методологія, метод, прийом.

**Постановка проблеми.** Щодня мова збагачується новими словами, які з'являються у різних галузях людської діяльності. Вони можуть як відображати нові явища чи предмети, так і називати вже відомі новими іменами. Найчастіше неологізми (інновації) зустрічаються у розмовному, художньому та публіцистичному стилях, в яких використовується «живе мовлення». Переважну частину інновацій складають іменники, значно менше нових прикметників та дієслів, саме тому завданням нашої роботи є розгляд способів дослідження структурно-семантичних параметрів нових дієслів німецької мови, які вперше з'являються у публіцистиці.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Останнім часом з'являється багато наукових праць, присвячених дослідженню неологізмів або інновацій, проте увага більшості з них прикута до аналізу всього лексичного складу мови, основу частину якого складають іменники (О.В.Тупахіна, О.В.Горбач, О.В.Машенко, Н.О. Моїсєєва, Т.М. Полякова, С.О. Шестакова, М.І.Романюк). Дослідженням саме структури та семантики нових слів займалися М.В. Бойчук, А.В. Янков, Н.В. Ляпунова. Про стан методологічної бази на сучасному етапі можна довідатися або з книжок із загального мовознавства М.П. Кочергана та А.С. Зеленька або ж зі спеціально присвячених цьому питанню роботах, (наприклад, «Основы научных исследований и организация научной-исследовательской деятельности» О.І. Пушкар).

**Мета статті** – розгляд методологічної бази мовознавства та побудова результативної моделі застосування методів для ефективного дослідження структури та семантики дієслів-інновацій, які нещодавно з'явилися у німецькомовних публіцистичних виданнях.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Отримати достовірні результати розвідки означає грамотно провести дослідження. Така грамотність полягає у правильному виборі та порядку застосування методів. Методом називається система прийомів та способів вирішення певного завдання. Сукупність методів, застосованих у певній послідовності, складають методологію окремого дослідження або навіть науки [1, с. 20; 2, с. 42–43].

Варто також згадати про прийоми та способи, які не слід ототожнювати з методами, оскільки вони є їх складовими елементами. Такі поняття, як аналіз, синтез, індукція,

дедукція, аналогія, порівняння, слід все ж таки віднести до прийомів, адже по-перше, вони застосовуються різними методами і на різних етапах дослідження, а по-друге, вони є загальнофілософськими поняттями, логічними операціями, пов'язаними з мисленнями, які застосовуються не лише в науковому пізнанні, а й у повсякденному житті [3, с. 81–84]. Тому їх ми вважатимемо прийомами наукового дослідження.

Розрізняють загальнонаукові та спеціальні методи. Загальнонаукові методи можуть застосовуватися будь-якою наукою, а спеціальні характерні тільки для окремої галузі знань: чи то фізики, хімії або ж лінгвістики [1, с. 21]. До речі, методологічні прийоми, про які згадувалося вище, можуть застосовуватися як в загальнонаукових, так і в спеціальних методах.

Розглянемо методологічну базу дослідження структурно-семантичних параметрів дієслів-інновацій німецькомовної публіцистики. Серед загальнонаукових методів (формалізація, аксіоматичний метод та гіпотетико-дедуктивний метод) [4, с. 324] у нагоді стане останній, суть якого полягає у зборі фактичного матеріалу з німецькомовних публіцистичних видань; в опрацюванні цього матеріалу: його структуруванні, систематизації, узагальненні; у висуванні робочої гіпотези та перевірці її правильності [1, с. 36].

Лінгвістична методологічна база пропонує цілий спектр методів, які поділяються на такі основні групи: класичні (описовий, порівняльно-історичний, зіставний, метод глotoхронології та лінгвогеографії), структурні та соціо- і психолінгвістичні [1, с. 21–24]. Ключову роль серед класичних методів відіграє описовий, який розкриває структурну природу дієслів-інновацій. За його допомогою спочатку виділяються одиниці дослідження, у нашому випадку це дієслова-інновації, а потім сегментуються на складові елементи, тобто морфеми з подальшою інтерпретацією (описом) та класифікацією цих одиниць. Описовий метод має у своєму розпорядженні також прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації. Суть першої полягає у зв'язку лексичних одиниць з позамовними чинниками (з носіями мови, денотатами тощо), а другої – у зв'язку з іншими мовними елементами. Внутрішня інтерпретація оперує так званими парадигматичною та синтагматичною методиками. Парадигматична уможливає об'єднання мовних одиниць, що досліджуються, у тематичні групи, що є складовою семантичного аналізу одиниць. Синтагматична ж методологія розглядає зв'язки досліджуваних одиниць з іншими мовними одиницями, що не входять у систему дослідження структурно-семантичних параметрів дієслів-інновацій [1, с. 37–41; 5, с. 360–361]. Структурні методи лінгвістичних досліджень складають чотири компоненти: дистрибутивний метод (розглядає оточення

досліджуваних елементів), метод безпосередніх складників (описує мовні одиниці у вигляді ієрархії складових елементів), компонентний аналіз (досліджує семантичну структуру одиниць) та трансформаційний аналіз (розкриває можливості зміни форми одиниць зі збереженням семантичного змісту) [6, с. 13].

Метод дистрибутивного аналізу заслуговує на увагу під час відбору фактичного матеріалу для дослідження з публіцистичних видань. Оскільки предметом розвідки є дієслова, то за допомогою дистрибуції можна легко виокремити цю частину мови з тексту: за закінченнями неозначеної форми (інфінітиву) *-en* або особових закінчень *-e*, *-(e)st*, *-(e)t*, *-en*, за типовими дієслівними суфіксами *-ier*, *-izier*, за позицією у реченні (дієслово-присудок у простому розповідному, а також у головному складному реченнях завжди знаходиться на другій позиції; у підрядних реченнях та реченнях з модальними дієсловами – на останньому місці), за наявністю підмета, вираженого іменником або займенником перед (з прямим порядком слів) або після дієслова-присудка (зі зворотнім порядком слів) [5, с. 373].

Природа семантики досліджуваних дієслів-інновацій розкривається за допомогою компонентного аналізу. На відміну від описового методу, а саме парадигматичної методики внутрішньої інтерпретації, за допомогою якої одиниці можна об'єднувати в тематичні групи, компонентний аналіз розкриває структуру значення слова, тобто складових елементів семантики слова, які називаються семами. У цьому випадку не слід плутати однозначні та багатозначні слова. Говорячи про структуру значення, маємо на увазі семні компоненти одного значення, а не окремі значення багатозначного слова. За допомогою компонентного аналізу можна розділити елементи на ті ж тематичні групи, але не за значенням усього слова, а за певною семою, а також у табелярному вигляді наводити спільні та відмінні семні ознаки окремих слів [7, с. 248; 5, с. 386–387].

Розглянемо описані вище методи на прикладі кількох дієслів-інновацій.

Слово *entbayrifizieren* [8, с.1] зафіксоване приватною збіркою неологізмів “die Wortwarte” в журналі “Der Spiegel”. За допомогою дистрибутивного аналізу, а саме дієслівної флексії *-en* та суфікса *-ifizier*, визначаємо, що це – дієслово. Описовий метод допомагає виокремити також префікс *ent-* та корінь слова *-bayr-*. Робимо висновок про те, що слово утворене префіксально-суфіксальною словотвірною моделлю. Визначити семантичну складову інновації досить складно, оскільки інновації не зафіксовані словниками, тому про значення слова можемо здогадуватися з контексту. На допомогу придуть і найпоширеніші значення афіксів та кореня слова. Префікс *ent-* означає переважно зворотню дію, віднімання. Корінь *-bayr-* походить від власної назви федеративної землі Німеччини Баварії – Bayern. Тому з огляду на речення, у якому вжито неологізм “*Nur redet die Bundesregierung. Bsp. Von den Bayern nicht als Untermenschen oder Ungeziefer, das es zu vernichten gilt (Jazenjuk), und es sitzen im Parlament und in wichtigen Positionen des Sicherheitsapparates auch keine Rechtsradikalen, die Deutschland entbayrifizieren wollen und alles Bayrische auslöschen und tilgen*” робимо припущення, що *entbayrifizieren* означає щось на кшталт «відучити або позбавити баварських звичок або ознак». Семний склад значення цього слова виглядає так: 1) позбавлення чогось; 2) дія, спрямована на об'єкт / суб'єкт; 3) етнографічна / наці-

ональна складова; 4) нематеріальність; 5) негативний відтінок; 6) прив'язаність до географічного об'єкта.

Наведемо інший приклад: слово *kaputttragen* [9, с. 1], яке з'явилося в «Süddeutsche Zeitung»: “*Als Zitat oder popkultureller Zombie. Ruhe in Frieden? Gibt es in der Mode nicht. So kann man einen Schuh kaputttragen. Bis man ihn nicht mehr sehen kann. Bis er hässl ich ist*” Остання позиція у реченні з модальним дієсловом вказує на те, що цей неологізм – дієслово. На відміну від попереднього прикладу, слово *kaputttragen* складається з двох повнозначних слів: прикметника *kaputt* та дієслова *tragen*. Обидва слова не є чимось новим, проте їхнє поєднання зустрічається вперше. Поєднання основ двох слів у мовознавстві називається словоскладанням. З контексту визначаємо, що у поєднанні з іменником *der Schuh* дієслово *kaputttragen* означає «зношувати взуття». Семний склад цієї інновації можна зобразити, як уже зазначалося вище, у табелярній формі, порівнюючи з іншими словами. Для порівняння можемо використати однокореневе, але всім відоме загальнозживане слово *tragen* у значенні «носити одяг або взуття» (табл. 1).

Дослідження не може бути повним без математичних підрахунків. Деякі мовознавці [1, с. 32] називають їх лінгвостатистичними методами, відносячи до спеціальних. Проте ми схильні вважати, що, з одного боку, математичні методи – загальні, оскільки застосовуються практично усіма науками, з іншого боку – спеціальні, оскільки в кожній науці існують свої алгоритми підрахунків, придатні тільки для цієї галузі.

Таблиця 1

Компонентний аналіз дієслів *kaputttragen* і *tragen*.

	для	завершеність	незавершеність	перехідність	неперехідність	негативний відтінок	нейтральний відтінок	результативність
Kaputttragen	+	+	-	+	-	+	-	+
Tragen	+	-	+	+	-	-	+	-

Тому погодимося з думкою М.П. Кочергана [4, с. 394] і вважатимемо їх синтезом загальних та спеціальних методів, тобто розглядатимемо їх як окрему третю, після загальних та власне лінгвістичних методів, групу. За допомогою математичних методів стає можливим презентувати результати розвідки: кількість досліджених одиниць, частотність вживання словотвірних морфем та словотвірних моделей, завдяки чому можна визначити найпродуктивнішу словотвірну дієслівну морфему та модель сучасної німецької мови.

**Висновки.** Дослідження будь-якого явища вимагає чітко структурованого алгоритму застосування методів. Для аналізу структури та семантики дієслів-інновацій німецькомовної публіцистики було застосовано серед загальних методів гіпотетико-дедуктивний метод, серед власне лінгвістичних – дистрибутивний аналіз для відбору фактичного матеріалу розвідки, описовий метод – для виокремлення структурних елементів дієслів – морфем та їхнього подальшого опису і компонентний аналіз – для виявлення семантичних складових слів. Завершується дослідження підрахунками опрацьованих одиниць, визначенням найпродуктивніших словотвірних морфем та моделей, складанням схем та графіків, які можна здійснити за допомогою математичних методів.

*Література:*

1. Попович М.М. Сучасні методи дослідження мови: курс лекцій / М.М. Попович. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2010. – 155 с.
2. Пушкарь А.И. Основы научных исследований и организация научно-исследовательской деятельности / А.И. Пушкарь. – Х. : ИД «Инжек», 2006. – 280 с.
3. Бондаренко А.Ф. Основы психологии / А.Ф. Бондаренко. – К. : Освіта України, 2009. – 328 с.
4. Філософія / [С.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль]. – К. : Академвидав, 2007. – 592 с.
5. Кочерган М.П. Загальне мовознавство / М.П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / М.П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
7. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови / А.С. Зеленько. – Луганськ : Альма-матер, 2002. – 283 с.
8. entbayrifizieren / die Wortwarte [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.wortwarte.de/Archiv/Datum/d150801.html#w9>.
9. kaputtmachen / die Wortwarte [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.wortwarte.de/Archiv/Datum/d150108.html>.

**Завгородняя А. А. Методология исследования структурно-семантических параметров глаголов-инноваций в немецкой публицистике**

**Аннотация.** В статье рассматривается основная методологическая база, необходимая для проведения исследования структуры и семантики глаголов-инноваций в публицистике немецкого языка, описывается общая характеристика методов, приводятся и анализируются примеры из статей немецких изданий.

**Ключевые слова:** методология, метод, прием.

**Zavgorodnia A. Research methodology of structural and semantic characteristics of verbal innovations in the German journalism**

**Summary.** The article is devoted to study the main methodological base, which is necessary to conduct research of structure and semantics of verbal innovations in the German journalism, the author describes the general method characteristics, provides and analyses examples from the German articles.

**Key words:** methodology, method, action.